

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય

વિરુદ્ધ

દેવેન્દ્ર સિંહ

૧૩ એપ્રિલ, ૨૦૦૪

[દોરાઈસ્વામી રાજુ અને અરિજિત પાસાયત, ન્યાયાધીશો]

ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦: કલમ ૩૦૨, ૩૭૬ અને ૨૦૧-
બળાત્કાર અને હત્યા- સાક્ષીઓના પુરાવા- મૂલ્યાંકન- ઘટનાના થોડા સમય
પહેલાં ભોગ બનનારને આરોપી સાથે છેલ્લે જોવામાં આવ્યા હતા- આરોપીએ
તેના શેરડીના ખેતરની તપાસ કરાવવાની ના પાડી- ભોગ બનનારનો મૃતદેહ
આરોપીના શેરડીના ખેતરમાંથી મળી આવ્યો- ૧૬ વર્ષના એક સાક્ષીએ
(પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪) એવું નિવેદન આપ્યું કે તેણે આરોપીને મૃતકનું ગળું

દબાવતા જોયો હતો- ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા- હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારો એ આધાર પર આપવામાં આવ્યો કે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ એ પોતે ઘટના જોઈ હોવા છતાં ત્રણ દિવસ સુધી તેનો ખુલાસો કર્યો ન હતો, તેનું વર્તન અકુદરતી હતું અને તેના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરી શકાય તેમ ન હતો- ઠરાવ્યું, માનવ વર્તન વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ બદલાય છે- કુદરતી પ્રતિક્રિયાઓનો કોઈ નિશ્ચિત નિયમ નથી- કોઈ સાક્ષીના પુરાવાને એ આધાર પર નકારી કાઢવા કે તેણે કોઈ ખાસ રીતે પ્રતિક્રિયા આપી નથી, એ પુરાવાને તદ્દન અવાસ્તવિક અને કલ્પનાશૂન્ય રીતે મૂલ્યાંકન કરવા સમાન છે- સાક્ષી એક યુવાન છોકરો હતો અને તેના નિવેદન મુજબ, આરોપી એક કુખ્યાત ગુનેગાર હતો અને તેણે તેને ધમકી આપી હતી- તેણે થોડા સમય માટે બીજા કોઈને ન કહેવું એ શંકાસ્પદ કે અકુદરતી ગણી શકાય નહીં- પી.ડબલ્યુ-૪ (પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪) ના પુરાવા સાથે, અન્ય બે સાક્ષીઓ કે જેમણે ઘટનાના થોડા સમય પહેલાં મૃતક અને આરોપીને જોયા હોવાનો દાવો કર્યો હતો, તેમના પુરાવાનું પણ મહત્વ છે- છેલ્લે સાથે જોયા હોવાના સિદ્ધાંતને હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધો ન હતો- આરોપીએ શરૂઆતમાં તેના ખેતરની તપાસ અટકાવી હતી, પરંતુ મૃતદેહ તેના ખેતરમાંથી મળી આવ્યો હતો- આ સંજોગ, આરોપી દ્વારા શરૂઆતમાં દર્શાવવામાં આવેલી અસ્વીકારવૃત્તિ સાથે, તેના ગુનાને સાબિત કરવા માટે પૂરતો છે- રેકૉર્ડ પરના પુરાવા એ અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે આરોપી ભોગ બનનારના બળાટકાર અને હત્યા માટે જવાબદાર હતો-

હાઈકોર્ટ દ્વારા તદ્દન વિફલ તારણો કાઢવામાં આવ્યા હોવાથી, તેનો ચુકાદો અયોગ્ય છે અને તેને રદ કરવામાં આવે છે- ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલી સજા અને દોષિત ઠેરવવાની કાર્યવાહી પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે- પુરાવા- મૂલ્યાંકન- નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો- રદ કરવો- છેલ્લે સાથે જોયા હોવાનો સિદ્ધાંત.

રાણા પ્રતાપ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય, (૧૯૮૩) ૩ એસસીસી ૩૨૭, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ફોજદારી અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૧૭/૧૯૯૮.

અલાહાબાદ હાઈકોર્ટના ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૯૧/૧૯૮૦ માં તારીખ ૧૨.૩.૧૯૯૬ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

અપીલકર્તા માટે પ્રશાંત ચૌધરી અને જતિન્દર કુમાર ભાટિયા. પ્રતિવાદી માટે રંજન મુખર્જી (એ.સી.).

કોર્ટનો નીચેનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો:

ન્યાયમૂર્તિ અરિજિત પાસાયતઃ આ અપીલમાં ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યે અલાહાબાદ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાની કાયદેસરતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે, જેણે આરોપી-પ્રતિવાદીને ભારતીય દંડ સંહિતા ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં 'આઈપીસી') ની કલમ ૩૦૨, ૩૭૬ અને ૨૦૧ હેઠળની દોષિત ઠેરવવાની કાર્યવાહીને રદ કરી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીને પ્રથમ ગુના માટે આજીવન કેદ અને અન્ય બે ગુનાઓ માટે અનુક્રમે સાત વર્ષ અને પાંચ વર્ષની કેદની સજા ફટકારી હતી. અપીલમાં હાઈકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાને ઉલટાવી દીધો અને નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આપ્યો.

પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી પૃષ્ઠભૂમિ હકીકતો નીચે મુજબ છે:

ફરિયાદી બ્રિજ લાલ (પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૧) મૃતકના પિતા હતા, જેની ઉંમર લગભગ ૧૦ વર્ષ હતી. ૨૬.૧૨.૧૯૭૮ ના રોજ, લગભગ બપોરના સમયે, મૃતક શેરડી ખાવા માટે આરોપીના પિતા રાજેન્દ્ર સિંહના 'કોલ્હુ' પર ગઈ હતી. સાક્ષીઓએ તેને 'કોલ્હુ' પર શેરડી ચાવતા જોઈ હતી. જોકે, તે ઘરે પાછી ફરી ન હતી. ફરિયાદી (પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૧) એ તેને શોધી, પરંતુ તે મળી શકી નહીં. સાક્ષીઓએ તેને જણાવ્યું કે મૃતકને આરોપીના 'કોલ્હુ' પર શેરડી ચાવતા જોવામાં આવી હતી અને પછીથી તેને આરોપી સાથે તેના શેરડીના ખેતર તરફ જતા જોવામાં આવી હતી. બીજા દિવસે ફરિયાદી અને કેટલાક અન્ય

સાક્ષીઓ મૃતકને શોધવા માટે આરોપી દેવેન્દ્ર સિંહના શેરડીના ખેતરમાં ગયા. આરોપીએ ફરિયાદીને તે શેરડીના ખેતરની તપાસ કરવાની પરવાનગી આપી નહીં. ત્યારબાદ, ફરિયાદી તેની સાથે ગામના 'સરપંચ' અને અન્ય લોકોને લઈ ગયો અને તે બધાએ આરોપીના શેરડીના ખેતરમાં મૃતકને શોધી. શોધખોળ દરમિયાન, ખેતરના દક્ષિણ તરફનો અમુક ભાગ તાજો ખોદાયેલો જણાયો. ફરિયાદી અને અન્ય લોકોએ તે જગ્યા ખોદી અને મૃતકનો મૃતદેહ ત્યાં દફનાવેલો મળી આવ્યો. ફરિયાદીએ ત્યાં હાજર અન્ય લોકોને મૃતદેહની દેખરેખ રાખવા કહ્યું અને પોતે રિપોર્ટ નોંધાવવા પોલીસ સ્ટેશન ગયો. ફરિયાદીએ ૨૭.૧૨.૧૯૭૮ ના રોજ સાંજે ૭:૧૦ વાગ્યે પી.એસ. બિલગ્રામ ખાતે રિપોર્ટ નોંધાવ્યો. માહિતીના આધારે તપાસ હાથ ધરવામાં આવી. તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી. આરોપીઓએ નિર્દોષ હોવાનું કહીને મુકદ્દમો ચલાવ્યો.

પ્રોસિક્યુશને તેના આરોપો સાબિત કરવા માટે મુખ્યત્વે ત્રણ સાક્ષીઓની તપાસ કરી. તે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ ૨ અને ૩ છે જેમણે ઘટનાના થોડા સમય પહેલાં મૃતકને આરોપીની સંગતમાં જોવાનો દાવો કર્યો હતો, અને પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ જેમણે નજરે જોયેલા સાક્ષી હોવાનો દાવો કર્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે આરોપીને મૃતકનું ગળું દબાવતા જોયો હતો. હાઈકોર્ટે શોધી કાઢ્યું કે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ ના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરી શકાય તેમ ન હતો. તેનું વર્તન અકુદરતી હતું. એ સ્વીકારવામાં આવ્યું કે તેણે પોતે ઘટના જોઈ હોવા છતાં

લગભગ ત્રણ દિવસ સુધી તેનો ખુલાસો કર્યો ન હતો. હાઈકોર્ટે એ પણ નોંધ્યું કે તે સાક્ષીએ એક જગ્યાએ સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે ઘટના જોઈ ન હતી પરંતુ બીજા દિવસે તેની તપાસ દરમિયાન ફરીથી જણાવ્યું હતું કે તેણે ઘટના જોઈ હતી. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, સાક્ષીને અવિશ્વસનીય માનવામાં આવ્યો. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું કે આરોપીને કથિત ગુના સાથે જોડવા માટે અન્ય કોઈ સામગ્રી ન હતી.

અપીલના સમર્થનમાં, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે હાઈકોર્ટનો અભિગમ સ્પષ્ટપણે ખોટો છે. માત્ર એટલા માટે કે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪, જે તે સમયે લગભગ ૧૬ વર્ષનો હતો અને તેણે ત્રણ દિવસ સુધી ગળું દબાવવાની ઘટના જોઈ હોવા છતાં તેનો ખુલાસો કેમ ન કર્યો તેના કારણો આપ્યા છે, તે તેના વિશ્વસનીય પુરાવાને રદ કરવા માટે પૂરતું ન હોવું જોઈએ. તે એક અભણ છોકરો છે જે ખૂબ જ પછાત જગ્યાએથી આવે છે અને ખેત મજૂર હતો. તેથી, હાઈકોર્ટે તેનું વર્તન અકુદરતી છે તેવું માનવું ન જોઈએ. એ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો કે તેણે ઘટના ન જોવાનો સ્વીકાર કર્યો હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ રેકૉર્ડ નથી. તે રેકૉર્ડની ભૂલ જણાય છે. વધુમાં, પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ ૨ અને ૩ ના પુરાવા અને એ હકીકત કે મૃતદેહ આરોપીના ખેતરમાંથી મળી આવ્યો હતો, જેણે શરૂઆતમાં લોકોને ખેતરમાં જતા અટકાવ્યા હતા, તે સંજોગો સ્પષ્ટપણે આરોપીના ગુના તરફ નિર્દેશ કરે છે. તબીબી પુરાવા સ્પષ્ટપણે સાબિત કરે છે કે ભોગ બનનારનો બળાત્કાર અને હત્યા કરવામાં આવી હતી.

જવાબમાં, મિ. રંજન મુખર્જી, વિદ્વાન એમિકસ ક્યુરીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે હાઈકોર્ટે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ ના વર્તનને અકુદરતી ગણીને તેના પુરાવાને યોગ્ય રીતે નકારી કાઢ્યા છે. જોકે રેકૉર્ડ પર તે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, પરંતુ તપાસના પ્રથમ દિવસે, પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ એ ઘટના ન જોવાનું જણાવ્યું હતું. બીજા દિવસેનું નિવેદન દર્શાવે છે કે તેણે આમ કહ્યું હોવાની પૂરી સંભાવના છે. જો પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ ના પુરાવાને ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવે, તો અન્ય લોકોના પુરાવા કે જેમણે ઘટના પહેલાં મૃતકને આરોપીની સંગતમાં જોવાનો દાવો કર્યો હતો, તે કોઈ મહત્વના નથી. હાઈકોર્ટનો દષ્ટિકોણ વ્યાજબી છે કારણ કે અપીલ નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા સામેની છે.

વિરોધાભાસી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, સૌ પ્રથમ એ જોવું પડશે કે શું પ્રોસિક્યુશને તેનો કેસ સ્થાપિત કર્યો છે. કડક રીતે કહીએ તો, આ કેસ પરિસ્થિતિગત પુરાવાઓનો નથી. માનવ વર્તન વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ બદલાય છે. જુદી જુદી વ્યક્તિઓ જુદી જુદી પરિસ્થિતિઓમાં જુદી જુદી રીતે વર્તે છે અને પ્રતિક્રિયા આપે છે. માનવ વર્તન દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે. કોઈ વ્યક્તિ કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં કેવી રીતે પ્રતિક્રિયા આપશે અને વર્તશે તેની ક્યારેય આગાહી કરી શકાતી નથી. ગંભીર ગુનાના સાક્ષી બનનાર દરેક વ્યક્તિ પોતાની રીતે પ્રતિક્રિયા આપે છે. કેટલાક સ્તબ્ધ થઈ જાય છે, મૂંગા

બની જાય છે અને જગ્યા પર જ ઉભા રહે છે. કેટલાક ઉશ્કેરાઈ જાય છે અને રડવા લાગે છે. કેટલાક મદદ માટે બૂમો પાડવા લાગે છે. અન્ય લોકો ગુનાની જગ્યાથી શક્ય તેટલા દૂર રહેવા માટે ભાગી જાય છે. છતાં અન્ય લોકો પીડિતના બચાવ માટે દોડી જાય છે, હુમલાખોરો પર વળતો હુમલો કરવા સુધી પહોંચી જાય છે. કેટલાક હુમલાખોરના પૂર્વવર્તી ગુનાહિત રેકૉર્ડ અથવા તેના દ્વારા આપવામાં આવેલી ધમકીઓના કારણે થોડા સમય માટે મૌન રહી શકે છે. દરેક વ્યક્તિ સમાન સંજોગોમાં પણ પોતાની વિશેષ રીતે પ્રતિક્રિયા આપે છે, વિવિધ સંજોગો પર આધાર રાખીને વિવિધતાની વાત તો જવા દો. કુદરતી પ્રતિક્રિયાનો કોઈ નિશ્ચિત નિયમ નથી. કોઈ સાક્ષીના પુરાવાને એ આધાર પર નકારી કાઢવા કે તેણે કોઈ ખાસ રીતે પ્રતિક્રિયા આપી નથી, એ પુરાવાને તદ્દન અવાસ્તવિક અને કલ્પનાશૂન્ય રીતે મૂલ્યાંકન કરવા સમાન છે. (જુઓ રાણા પ્રતાપ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય ૧૯૮૩ (૩) એસસીસી ૩૨૭).

જેમ કે ટ્રાયલ કોર્ટે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું છે, સાક્ષી એક યુવાન છોકરો હતો અને તેના નિવેદન મુજબ, આરોપી હિંસાના રેકૉર્ડ સાથેનો એક કુખ્યાત ગુનેગાર હતો. તે તેના પુરાવા છે કે તેને આરોપી દ્વારા ધમકી આપવામાં આવી હતી, તેથી, કેસના સંજોગોમાં, તેણે થોડા સમય માટે બીજા કોઈને ન કહેવું એ શંકાસ્પદ અને અકુદરતી ગણી શકાય નહીં. વધુમાં, હાઈકોર્ટે એ અવલોકન કરવામાં ભૂલ કરી કે તેણે તપાસ દરમિયાન ઘટના ન જોવાનું જણાવ્યું હતું અને

પછીથી સ્પષ્ટતા કરી કે તેણે આમ આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી ધમકીઓના કારણે કર્યું હતું. પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ એ ક્યાંય પણ જણાવ્યું નથી કે તેણે ઘટના જોઈ ન હતી. હાઈકોર્ટે એવું માનવામાં પણ બીજી ભૂલ કરી કે સાક્ષીએ ક્રોસ-એક્ઝામિન થવાની ના પાડી હતી. આ હકીકત પણ રેકૉર્ડ પરથી સાબિત થતી નથી.

પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ ના પુરાવા સાથે, પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ ૨ અને ૩ ના પુરાવા, જેમણે ઘટનાના થોડા સમય પહેલાં મૃતક અને આરોપીને જોવાનો દાવો કર્યો હતો, તે મહત્વના છે. જો હાઈકોર્ટે પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૪ ના પુરાવાને ધ્યાનમાં ન લીધા હોય, તો પણ છેલ્લે સાથે જોયા હોવાનો સિદ્ધાંત એક એવું પરિબળ હતું જેને હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધું ન હતું. મૃતદેહ આરોપીના ખેતરમાંથી મળી આવ્યો હતો અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવા પણ દર્શાવે છે કે આરોપીએ શરૂઆતમાં પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ-૧ અને અન્ય લોકોને તેના ખેતરની તપાસ કરતા અટકાવ્યા હતા, પરંતુ ઘણા સમજાવટ પછી તેણે મૃતદેહ શોધી રહેલા લોકોને તેના ખેતરમાં જવા દીધા અને વાસ્તવમાં મૃતદેહ ત્યાંથી મળી આવ્યો. આ નક્કર સંજોગ, આરોપી દ્વારા શરૂઆતમાં દર્શાવવામાં આવેલી અસ્વીકારવૃત્તિ સાથે, આરોપીના ગુનાને સાબિત કરવા માટે પૂરતો છે.

રેકૉર્ડ પરના પુરાવા એ અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે આરોપી ભોગ બનનારના બળાત્કાર અને હત્યા માટે જવાબદાર હતો. જોકે પડકારવામાં આવેલો ચુકાદો નિર્દોષ છૂટકારાનો છે, પરંતુ હાઈકોર્ટ દ્વારા તદ્દન વિકૃત તારણો કાઢવામાં આવ્યા હોવાથી, તે અયોગ્ય છે અને તેને રદ કરવામાં આવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલી સજા અને દોષિત ઠેરવવાની કાર્યવાહી પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. આરોપી ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ફટકારવામાં આવેલી સજા ભોગવવા માટે તાત્કાલિક કસ્ટડીમાં હાજર થશે.

અમે શ્રી રંજન મુખર્જી, વિદ્વાન એમિકસ ક્યુરી દ્વારા કેસની નિષ્પક્ષ અને સક્ષમ રીતે રજૂઆત કરવા બદલ તેમની પ્રશંસા કરીએ છીએ.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.